

ТАРАС ШЕВЧЕНКО В ПОЛЬСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Тарас Шевченко в ХХ столітті – це «національно-ядерна, органічна частка селянського моноліту»¹ (Євген Маланюк). У ХХІ-му столітті, в наш неспокійний час, Шевченко, за оцінкою Михайла Лесіва, «найбільший моральний авторитет для українців різних політичних сил»².

У 2008 році побачив світ *Кобзар* у перекладі польською Петра Куприся (1933–2002). У 2012 році з нагоди 20-річчя здобуття Україною незалежності Видавничий комітет (голова професор Юзеф Колодзей) подарував загалові двомовне (паралельно оригінал і переклад польською) видання *Кобзаря* у перекладі Петра Куприся³. Люблінський поет та філолог Петро Купрись є першим, хто здійснив переклад усіх віршованих творів Шевченка.

---

¹ Є. Маланюк, *Ранній Шевченко* [в:] *Повне видання творів Тараса Шевченка*. Том II. Поезії 1837–1842 рр. За редакцією Павла Зайцева. Варшава-Львів, Український Науковий Інститут 1934, том II, с. 340–349.

² М. Лесів, *Поезія Тараса Шевченка у перекладі Петра Куприся*. *Łesiów Michał. Poezja Tarasa Szewczenki w tłumaczeniu Piotra Kuprysia*. Переклад з польської мови: д-р Марія Борцюх [в:] Тарас Шевченко. *Кобзар*. Переклад Петро Купрись. *Taras Szewczenko. Kobziarz. Przekład Piotr Kupryś*, Wydawnictwo KUL, Lwów-Lublin 2012, с. 6–51.

³ Т. Шевченко, *Кобзар*. Переклад Петро Купрись. *Taras Szewczenko. Kobziarz. Przekład Piotr Kupryś*, Wydawnictwo KUL, Lwów-Lublin 2012, 833 ss.

Капітальні передмови до обох видань *Кобзаря* польською мовою у перекладі П. Куприся належать перу Михайла Лесіва. У них проаналізовано найважливіші етапи зацікавлення поезією Шевченка у Польщі із акцентом на її перекладах польською. Окрасою видання 2008 року стала стаття М. Лесіва „Поезія Тараса Шевченка у перекладі Петра Куприся”⁴, так і до видання 2012 року – двомовна, українською і польською, передмова *Тарас Шевченко. Кобзар. Переклад Петро Купрись. Taras Szewczenko. Kobziarz. Przekład Piotr Kupryś*⁵.

Перш ніж аналізуватимемо переклади Шевченка польською, коротко окреслимо, як зростало зацікавлення його поетичним словом у Польщі. Польською твори Шевченка перекладались ще за життя поета, починаючи із 1860 року. Це був саме той час (1859–1860), коли Шевченко був у тісних дружніх стосунках із товаришами із заслання З. Сераковським та Е. Желіговським (А. Совою)⁶. Та значно раніше, вже в 40-х роках ХІХ століття, в польських періодичних виданнях навколо творчості поета розгорнулася широка критика. Хоча й з’явилося тоді чимало відгуків, але вони, як пише знавець цієї проблеми С. Козак, були дуже різні, „теплі й сердечні, в’їдливі й злісні, інколи необ’єктивні”⁷.

---

⁴ M. Łeśiów, *Poezja Tarasa Szewczenki w tłumaczeniu Piotra Kuprysia* [w:] Taras Szewczenko. *Kobziarz. W tłumaczeniu Piotra Kuprysia*. Lublin, wydawnictwo KUL 2008, s. 7–31.

⁵ М. Лесі в, *Поезія Тараса Шевченка у перекладі Петра Куприся. Łeśiów Michał. Poezja Tarasa Szewczenki w tłumaczeniu Piotra Kuprysia. Переклад з польської мови: д-р Марія Борцюх* [в:] Тарас Шевченко. *Кобзар. Переклад Петро Купрись. Taras Szewczenko. Kobziarz. Przekład Piotr Kupryś*, Wydawnictwo KUL, Lwów-Lublin 2012, с. 6–51.

⁶ П. Заїцев, *Дві автобіографії Т. Шевченка* [в:] *Повне видання творів Тараса Шевченка*. Том VI. „Назар Стодоля” та різні твори. За редакцією Павла Заїцева. Варшава-Львів, Український Науковий Інститут. 1935, том VI, с. 200.

⁷ С. Козак, *Боротьба за спадщину Шевченка в першій половині*

У цій ситуації складно переоцінити важливість появи поезії Шевченка польською мовою. Першим переклав і надрукував у пресі 18 творів українського пророка „син польського шляхтича й кріпачки українки, який відчував Шевченка”⁸ – Леонард Совінський (1831–1887). То власне поета й критика Леонарда Совінського у післямові до видання вибраних поезій Шевченка за першочергової участі Українського Наукового Інституту у Варшаві було названо найліпшим із усіх давніших перекладачів Шевченка. Леонард Совінський став водночас і першим дослідником Шевченка.

Хто переклав найбільшу кількість (до Петра Куприя) творів Шевченка? Правдоподібно, це був Сидір Твердохліб (1886–1922), його перу належить переклад 37 творів Шевченка. Від того часу упродовж півтора століття понад 50 відомих і менш відомих перекладачів працювали над перекладом поезії Шевченка, серед них і письменники такої величини, як Владислав Сирокомля, Стефан Жеромський, Ярослав Івашкевич, Юзеф Лободовський, Казімеж Вежинський. Належну оцінку та визнання здобули переклади таких видатних митців, як Марія Беньковська, Костянтин Думанський, А. Гожалчинський, Тадеуш Голлендер, Ярослав Івашкевич, Чеслав Ястжембець-Козловський, Богдан Лепкий, Влодзімеж Слободнік, Леонард Совінський, Казімеж Вежинський, Зоф’я Войнаровська, Богдан Жиранік.

Петро Куприя поставив перед собою завдання перекласти польською всі віршовані твори (вірші, балади, поеми), користуючись київським виданням *Кобзаря* за

1860-х років [в:] С. Козак, *Шевченкознавчі та порівняльні студії. Статті. Розвідки. Лекції*, Київ 2012, с. 110.

⁸ P. Zajcew, *O przekładach Szewczeni na język polski* [w:] T. Szewczenko, *Poezje*. Pod red. Pawła Zajcewa, *Ukraiński Instytut Naukowy*, Warszawa MCMXXXVI, s. 361–371.

1967 рік, а це 260 творів, і власне, досі такої праці, окрім П. Куприя, не виконав жоден перекладач. Осягнути засади, випрацювані практикою Петра Куприя, найбільш послідовно заангажованого в двомовне звучання слова Шевченка, – таке завдання заслуговує на спеціальну, ймовірно не одну розвідку. Очевидним є компаративний вимір проблеми, менш очевидним, але ще важливішим видається «ключ» до проблеми Євгена Маланюка, що в стосунку до творів Шевченка в багатьох випадках безпорадним, і щонайменше неповним є раціоналістичний аналіз, бо ж не обійтися тут «без творчої й при тім національної інтуїції»⁹.

Як відомо, обидві мови, українська і польська, були для Петра Куприя знаними від народження, двомовним було його виховання (спершу на Підляшші, потім на Волині і знову, після 1947 року, на Підляшші). Освіта – російська філологія Ягеллонського університету – не стала перекладачеві на перешкоді до заглиблення в таїну української мови. Наголошуємо на цьому невипадково, оскільки в історії перекладу траплялися також і курйозні моменти, як наприклад у практиці Казімежа Анджея Яворського. Сам він щиро зізнавався, як то сталося, що йому не вдался переклад *Заповіту*. Казімеж Анджей Яворський не мав українського словника, але, як згодом посвідчив, завдяки володінню російською мовою розумів майже все, іноді здогадувався про значення слів у відповідному контексті. „Але колись, – зізнався К. А. Яворський, – попав я пальцем в небо. Ніколи не забуду ляпсусу, який зробив у вірші Богдана Кравціва, перекладаючи слово „тендітний” (ніжний, крихкий), як ... „tandetny”. У перекладі з польської „tandetny” означає «дешевий, халтурний». То ж він розсмі-

---

⁹ Є. Маланюк, *Ранній Шевченко* [в:] *Повне видання творів Тараса Шевченка*. Том II. Поезії 1837–1842 рр. За редакцією Павла Зайцева. Варшава-Львів, Український Науковий Інститут 1934, том II, с. 344.

явся, коли часопис «Назустріч» жартома й не без єхидства той переклад назвав «тендітним»¹⁰.

Від часу, коли постали перші переклади Шевченка польською, відбулися значні зміни в теорії перекладу. У цьому переконують новочасні праці ХХІ століття¹¹, які постали після класичної антології *O sztuce tłumaczenia*¹² із представленими в ній концепціями в царині перекладу першої половини ХХ століття.

У час видання повного зібрання Шевченкових творів у Варшаві до уваги бралися сформульовані на початку ХХ століття п'ять найважливіших засад перекладу поетичного тексту П. Зайцева: 1) належний добір висловів, тобто невпровадження до перекладу лексичних одиниць, які належать до іншого стилістичного колориту, ніж той, в якому виконано даний твір; 2) збереження тропів та фігур оригіналу; 3) відтворення метричних особливостей оригіналу; 4) відтворення внутрішньої евфонії вірша; 5) мовний артистизм перекладу. Останню засаду П. Зайцев коментує детальніше: перекладач не має права поминати можливі труднощі, не може вживати ненатуральних, неприродних для даного контексту висловів¹³. Павло Зайцев, головний

---

¹⁰ K.A. Jaworski, *W kręgu „Kamieny”*, Lublin 1965, s. 138–139.

¹¹ U. Eco, *Doświadczenie przekładu* [w:] *Teksty drugie*, 2006 [102], nr 6, s. 106–120; *Pisarze polscy o sztuce przekładu 1440–2005. Antologia*. Wybór i opracowanie Edward Balcerzan, Ewa Rajewska, Poznań 2007, 558 s.; *Translatio i literatura*. Redakcja naukowa Anna Kukułka-Wojtasik, Warszawa, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego 2011, 426 s.; D. Urbank, *Dialektyka przekładu*, Warszawa 2011, 202 s.; *Współczesne teorie przekładu. Antologia*. Red. Piotr Bukowski, Magda Heydel, Kraków, Wydawnictwo „Znak” 2009, 484 s.

¹² *O sztuce tłumaczenia*. Praca zbiorowa pod redakcją Michała Rusinka, Wrocław, Wydawnictwo imienia Ossolińskich 1955, 600 ss.

¹³ P. Zajcew, *O przekładach Szewczenki na język polski* [w:] T. Szewczenko, *Poezje*. Pod red. Pawła Zajcewa, Ukraiński Instytut Naukowy, Warszawa MCMXXXVI, s. 361–371.

редактор як повного видання творів, так і збірки вибраних поезій Шевченка 1936 року (тут понад 100 творів Шевченка, нові перекладачі), у розвідці *Про переклади Шевченка польською мовою* наголошує, що, оцінюючи переклади поезії Шевченка польською, треба брати до уваги „основну відмінність, що існує між українською та польською версифікацією: польська силабічна, українська тонічна. Не менш важливою є й та обставина, що по відношенню до постійного польського наголосу на другому складі з кінця, у перекладах на польську мову чоловічі рими, такі прості й поширені в українській мові, можна передати польською виключно односкладовими словами. Додається до цього ще одна складність, що особливо стосується творів Шевченка: він щедро користується засобами української народної поетики й ту її мовну „магію” інколи годі перекласти будь-якою іншою мовою”¹⁴.

Порівняння тогочасних засад¹⁵ та новочасних концепцій, експериментальних напрацювань у царині теорії перекладу увиразнює поступ досліджень останніх десятиліть, коли була підважена (Ж. Дерріда) непорушна досі засада щодо першорядності оригіналу в стосунку до перекладу. В численних працях було узаasadнено, що обидва тексти, вихідний і кінцевий (тобто переклад) виконують не тільки комунікативну функцію, але є „засобом відкриття і створення речей”¹⁶. При цьому значення [*signifié*], як наголо-

---

¹⁴ P. Zajc ew, *O przekładach Szewczenki na język polski* [w:] T. Szewczenko, *Poezje*. Pod red. Pawła Zajcewa, Ukraiński Instytut Naukowy, Warszawa MCMXXXVI, s. 361–371.

¹⁵ П. Зайцев у праці *O przekładach Szewczenki na język polski* сам визнавав суперечливість названих засад: прагнути точно відтворити ритміку оригіналу і докладно передати зміст, перекладач стикається із непереборними труднощами.

¹⁶ M. Gaszyńska-Magiera, *Przekład literacki jako spotkanie międzykulturowe* [w:] *Translatio i literatura*. Redakcja naukowa Anna Kukulka-Wojtasik, Warszawa, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego 2011, s. 137–144.

шує Умберто Еко, залишається центральною проблемою дефініції перекладу, хоча тільки в більш докладному дослідженні спеціальних перекладів зможемо з'ясувати кілька їхніх таємниць¹⁷. В одній зі своїх останніх праць *Doświadczenie przekładu* Умберто Еко повторює: „Переклад ніколи не є простим переходом між двома мовами, але між двома культурами”¹⁸.

Зіставлення перекладів восьми перших рядків Шевченкового *Заповіту*, що його М. Якубець назвав „мало не національним гімном України”¹⁹, potwierджує актуальність висновків П. Зайцева. Шевченків *Заповіт* перекладали щонайменше 16 поляків. М. Лесів порівнює переклади Зоф’ї Войнаровської, Богдана Лепкого, Ярослава Івашкевича, Казімежа Анджея Яворського, Єжи Єнджеєвича, Петра Куприя. Проектуючи переклади на оригінал, М. Лесів прийшов до висновку, що найближчим до українського оригіналу є переклад найвідданішого перекладача Петра Куприя:

Наприклад, словосполучення „реве ревучий”:

У З. Войнаровської – „szumiące odmęty”

У Б. Лепкого – „wre i pianą ciska”

У Я. Івашкевича – „jak się łączy ciska”

У К. А. Яворського – „fale rwące z sykiem”

У Є. Єнджеєвича – „jak guczy zuchwały”

У П. Куприя – „jak guczy guczący”

Чи не найбільшу трудність становлять для перекладача ліричні поезії. Стало аксіомою твердження, що перекладач у прозі – раб, але перекладач у поезії – суперник²⁰.

---

¹⁷ U. Eco, *Doświadczenie przekładu* [w:] *Teksty drugie*, 2006[102], nr 6, s. 106.

¹⁸ *Ibidem*, s. 113.

¹⁹ M. Jakóbiec, *Wstęp* [w:] T. Szewczenko, *Wybór poezji*, oprac. Marjan Jakóbiec, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, Wydawnictwo „Zakład imienia Ossolińskich”, 1974, s. LXV

²⁰ В. Модестов, *Художественный перевод: история, теория*,

Звернімось, наприклад до вірша Шевченка *Доля*. Зміна ритму змінює і враження від твору. Так, уживання спондея та амфібрахія у перекладі Л. Совінського (він, за спостереженням П. Зайцева, мав менше щастя у перекладі ліричних творів) позбавило твір глибокої настроєвості та піднесеного тону:

Tyś mię, dolo, nie zwodziłaś:
Przyjacielem, siostrą, bratem
Sierocie ty byłaś.
Tyś mię wzięła maleńkiego,
Do szkoły oddała
W ręce djaka pijanego
I tak powiedziała.....

У перекладі Чеслава Ястжембця-Козловського передається, натомість, саме Шевченкова ритмомелодика:

Tyś nie zwodziła mnie; tyś była
Jak druh i brat i siostra miła
Sierocie; tyś do szkolnych bram
Za rękę wiodła mnie, dzieciaka,
Ażebym wiedzę czerpał tam
Pod pijanego pieczę diaka...²¹

практика, Москва, Издательство Литературного Института им. А. М. Горького 2006, с. 300.

²¹ T. S z e w c z e n k o, *Poezje w przekładach M. Bieńkowskiej, K. Dumańskiego, A. J. Gorzałczyńskiego, T. Hollendera, J. Iwaskiewicza, Cz. Jastrzębca-Kozłowskiego, B. Łepkiego, J. Łobodowskiego, Wł. Słobodnika, L. Sowińskiego, K. Wierzyńskiego, Z. Wojnarowskiej, B. Żyranika*. Pod red. Pawła Zajcewa, Ukraiński Instytut Naukowy, Warszawa MCMXXXVI, s. 314; T. S z e w c z e n k o, *Wybór poezji*, oprac. M. Jakóbiec, Wrocław-Warszawa-Kraków- Gdańsk 1974, s. 306.

Обидва вказані видання ідентично подають саме цей переклад вірша *Доля*: як Павло Зайцев у 1936-му, так і Мар'ян Якубець в 1974-му високо оцінили рівень роботи Чеслава Ястжембця-Козловського як автора перекладу.

У перекладі П. Куприя бачимо максимальну близькість до оригіну:

Tyś ze mną nigdy nie chytrzyła,
Ty druhem, bratem, siostrą byłaś
Dla mnie, biedaka, Wzięłaś tak
Za rączkę wiodłaś malutkiego
Do szkoły, gdzie pijany diak
Nauczał uczniów byle czego²².

Як бачимо, в процесі перекладу ліричних творів особливої актуальності набуває засада Умберто Еко, що переклад – то „не перехід із мови *Alfa* на мову *Beta*. Переклади не відносяться до лексичних т и п і в, але до текстуальних обставин, до т о к е н і в²³. Не опираються на порівнянні двох мов, але на порівнянні твох текстів, які постали в двох різних мовах. Більше того, переклади часто вимагають дедукції, яку треба доконати в стосунку до світів, про які говорять”²⁴ (виділено автором. – В. С.).

Чи не тому, що органічне закорінення в український космос єднало Тараса Шевченка і Богдана Лепкого, переклад Лепким поезії *Чи ми ще зійдемося знову...* видається неперевершеним? Переклади Б. Лепкого високо цінував П. Зайцев, вважаючи його на цьому полі щасливішим від таких польських колег, як К. А. Яворський, якому не вдався переклад *Заповіту*, та Е. Житомерський.

Порівняймо тут переклади Богдана Лепкого, Чеслава Ястжембця-Козловського і П. Куприя.

У Богдана Лепкого домінує спорідненість перекладу з оригіналом на лексичному рівні:

---

²² Т. Шевченко, *Кобзар*. Переклад Петро Куприя. T a r a s S z e w c z e n k o, *Kobziarz*. Przekład Piotr Kupryś, Wydawnictwo KUL, Lwów-Lublin 2012, s. 678.

²³ токен-генератор кодів

²⁴U. E c o, *Doświadczenie przekładu [w:] Teksty drugie*, 2006, nr 6, s. 106–120.

Czy my spotkamy się gdzieś jeszcze,
Czy pożegnali się na wieki
I słowo prawdy i miłości
Ponieśli w obcy kraj daleki?
A niech i tak! Nie nasza matka,
Lecz przecież ją szanować trzeba
I trzeba wytrwać do ostatka,
Bo takie jest zrządzenie nieba!
Ukorzcie się! Módlcie się, bracia,
O sobie nie zapominajcie
I Ukrainę naszą drogą
Całą potęgą serc kochajcie!
A kiedy przyjdzie chwila sroga,
Ostatnia – za nią proście Boga!²⁵

У перекладі Чеслава Ястжембця-Козловського виразніше передається Шевченкова ритмомелодика:

Czy jeszcze kiedy się zejdziemy,
Czy już ta chwila nie zagości,
A słowo prawdy i miłości
Rozniesiem w stepie, pustce niemej?
Na, cóż! Ten kraj – nie nasza matka,
A chcesz czy nie chcesz – czcij go bratku!
To wola Bosła... Żyćcie zgodnie,
Pokornie proście Boga w niebie
I wspominajcie wzajem siebie,
Miłujcie swoją Ukrainę...
W ostatnią tę, w tę złą godzinę,
Kiedy się pastwi nad nią zbrodnia –
Boga błagajcie o nią co dnia!²⁶

---

²⁵ T. Szewczenko, *Poezje w przekładach M. Bienkowskiej, K. Dumańskiego, A. J. Gorzałczyńskiego, T. Hollendera, J. Iwaszkiewicza, Cz. Jastrzębca-Kozłowskiego, B. Łepkiego, J. Łobodowskiego, Wł. Słobodnika, L. Sowińskiego, K. Wierzyńskiego, Z. Wojnarowskiej, B. Żyranika*. Pod red. Pawła Zajcewa. *Ukraiński Instytut Naukowy, Warszawa MCMXXXVI*, s. 191.

²⁶ *Ibidem*, c. 192.

У П. Куприся домінує енергія спонуки до дієвої любові до України, дякуючи повторі слова „Kochajcie”, яке, римууючись із молитовним „Włagajcie”, досягає піку емоційності, актуалізує найвищу для кожного українця цінність:

Czy jeszcze się zejdziemy znowu?
Czyśmy na wieki się rozeszli?
I prawdy, i miłości słowo
Po stepach, puszczech już roznieśli?
Niech będzie tak. Nie nasza matka –
Lecz przyszło czić i w tym wypadku.
To wola Pana. Z nia swe czyny
Zespólcie! Módlcie się do Boga
I wspominajcie siebie, drogą
Kochajcie swoją Ukrainę.
Kochajcie ją... W on czas okrutny,
W ostatniej chwili ciężkiej, smutnej
Włagajcie Pana za jedyną²⁷.

Ще більш очевидною є відмінність кількох різних перекладів, якщо звернутися до такого знаменного твору Т. Шевченка, як *Розрита могила* (*Rozkopana mogiła*). Цей потужний твір опертий на реальних фактах розкопування козацьких могил в Україні. Цим займалася археологічна комісія під керівництвом київського генерал-губернатора Бібікова. У 1972 році в серії „Biblioteka Narodowa” було видано вибрані твори в опрацюванні М. Якубця. У розлогій передмові до видання польський учений у ті драматичні для української культури роки написав, що хоча в поезії Шевченка йшлося про розкопування підземелля палацу Богдана Хмельницького в Чигирині (зруйнова-

---

²⁷ Т. Шевченко, *Кобзар*. Переклад Петро Купрись. Taras Szewczenko. Kobziarz. Przekład Piotr Kupryś, Wydawnictwo KUL, Lwów-Lublin 2012, s. 438.

ного царськими військами в 1678 році), але „ті підземелля під пером поета доростають до символу сплюндрованої України”²⁸.

Звернімося до цього унікального вірша, порівнявши переклади Єжи Єнджеєвича та Петра Куприся. Знаковий твір Шевченка *Розрита могила* перекладали також Паулін Свенціцький і Чеслав Ястжембець-Козловський. За переконанням М. Якубця²⁹, найбільш адекватним є переклад Єжи Єнджеєвича. Ця висока оцінка є актуальною і зараз, у чому можна пересвідчитися, зіставивши позначені жирним шрифтом фрагменти. Зграбний, максимально близький до оригіналу переклад Петра Куприся, як на нашу думку, не перевершує перекладу Єжи Єнджеєвича:

У Єжи Єнджеєвича:
Cichy świecie, kraju miły,
Moja Ukraino!
Za co ciebie zrujnowano,
Za co, matko, giniesz?
.....

**Stepy moje wykupili
Niemcy i Żydowie,
Synom moim na obczyźnie
Praca niszczy zdrowie.
Stary Dniepr, mój brat, wysycha,
Już mnie zaniedbuje,
A mogiły, serce mile,
Moskal rozkopuje** ³⁰

---

²⁸ M. Jakóbiec, *Wstęp* [w:] Taras Szewczenko, *Wybór poezji*, oprac. Marjan Jakóbiec, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, Wydawnictwo „Zakład imienia Ossolińskich”, 1974, s. LXIV.

²⁹ Ibidem, s. 81–83.

³⁰ T. Szewczenko, *Rozkopana mogiła* [w:] Taras Szewczenko *Wybór poezji*, oprac. M. Jakóbiec, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974, s. 81–83. М. Якубець у примітці на сторінці 81 зазначає, що вірш

(тут і далі жирним шрифтом підкреслення моє.
– В. С.).

У Чеслава Ястжембця-Козловського:

Cichy świecie, kraju miły,
Moja Ukraino!
Za co giniesz, matko? Za co
Zrobiono-ć ruiną?

.....

Moje stepy zagarnęło
Żydostwo i Szwaby,
Moje syny na obczyźnie
Harują jak raby.
Dumny Dniepr, mój brat, wysycha
I już mię opuszcza,
A w mogiły moje mile
Moskiewska się tłuszcza
Wdraża...³¹

Петро Купрись, як побачимо далі з наведеного прикладу, вдався до димінутиву. У його перекладі не видається вдалим пестливе називання повноводного Дніпра братиком. Натомість „Dumny Dniepr, mój brat...” у перекладі Чеслава Ястжембця-Козловського і „Stary Dniepr,

---

Розрита могила уперше був виданий у 1859 році в Лейпцігу у книжечці *Новые стихотворения Пушкина и Шевченки* як 8-й том серії «Русская библиотека», яка була вільна від царської цензури (М. Jakóbiec, Wstęp [w:] Taras Szewczenko, Wybór poezji, oprac. Marjan Jakóbiec, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, Wydawnictwo „Zakład imienia Ossolińskich” 1974, s. 81).

³¹ T. Szewczenko, *Poezje w przekładach M. Bienkowskiej, K. Dumańskiego, A. J. Gorzalczyńskiego, T. Hollendera, J. Iwaszkiewicza, Cz. Jastrzębca-Kozłowskiego, B. Łepkiego, J. Łobodowskiego, Wł. Słobodnika, L. Sowińskiego, K. Wierzyńskiego, Z. Wojnarowskiej, B. Żyranika*. Pod red. Pawła Zajcewa, *Український Інститут Науковий*, Warszawa MCMXXXVI, s. 83–84.

mój brat” у Єжи Єнджеєвича точніше передають потугу вічної ріки, зберігаючи Шевченків (і народнопоетичний) символічний потенціал образу.

Świecie cichy, kraju miły,
Moja Ukraino!
Za co ciebie splądrowano,
Za co musisz ginąć?
Czy się z rana nie modliła,
Do świtu Bożego?
I czy dzieci nie uczyłaś
Zwyczaju dobrego?
.....

**Stepy moje rozprzedano
Żydom, Niemcom oto,
A synowie na obczyźnie
Na cudzych robotach.
Dniepr, braciszek mój, wysycha,
Mnie porzuca w troskach,
A mogiły moje mile
Rozkopuje Moskal...³²**

Підсумовуючи, зазначимо, що Шевченкознавчі студії в Польщі, переклади його поезії польською мовою прокреслюють кілька визначальних етапів.

1. Перекладати твори Т. Шевченка польською мовою почали ще за життя поета. Хоча контрапункти рецепції Тараса Шевченка у Польщі першими прокреслили українці, але автором першої монографії про Шевченка, написаної в 1865 році, є поляк Гвідон Баттаглія, який писав, що Шевченко першим відродив нову українську ідею і був тією ідеєю найбільшим представником.

---

³² Т. Шевченко, *Кобзар*. Переклад Петро Купрись. T. Szewczenko, *Kobziarz*. Przekład Piotr Kupryś, Wydawnictwo KUL, Lwów-Lublin 2012, с. 293.

2. Знаковими для Польщі і світу виданнями у ХХ столітті по праву можна вважати *Повне видання творів Тараса Шевченка*³³ за редакцією Павла Зайцева, зреалізоване Українським Науковим Інститутом і видане у Варшаві, а також том *Wybór poezji*, опрацьований Мар'яном Якубцем³⁴, виданий у серії „Національної бібліотеки” („Biblioteki Narodowej”) після другої світової війни. Не переоцінити того факту, що назване вище повне видання творів Шевченка супроводжене пояснювальними статтями Євгена Маланюка, Леоніда Білецького, О. Лотоцького, П. Зайцева, В. Дорошенка, Ів. Брика, С. Смаль-Стоцького. Видання творів Шевченка в серії «Biblioteka Narodowa» супроводжене вступом, який фактично є ґрунтовною монографією Мар'яна Якубця³⁵.

3. На початку ХХІ століття дочекався свого видання спершу польськомовний (2008), а згодом і двомовний

---

³³ *Повне видання творів Тараса Шевченка*. За редакцією Павла Зайцева. Варшава-Львів, Український Науковий Інститут. 1934–1936 (Т. I: Передмова від видавництва. Літературна біографія Т. Шевченка. Автор біографії П. Зайцев; Т. II: Поезії до року 1843; том III: Поезії 1843–1847 рр. ; Т. IV: Поезії 1847–1857 рр. ; Т. V: Поезії 1857–1861 рр.; Т. VI : Назар Стодоля. Різні твори; Томи II-VI редагує П. Зайцев; Т. VII: Повісті *Художник*, *Наймичка*, *Варнак*; Т. VIII: Повісті *Княгиня*, *Музика*, *Нещасний*, *Капітанша*; Т. IX. Повісті *Близнята*, *Прозулька*; Т. X: *Журнал*; Т. XI: *Листи*. Редагує П. Зайцев; Т. XII: Т. Шевченко як маляр (з численними репродукціями малюнків). Автор розвідки Д. Антонович; Т. XIII: Т. Шевченко в його польських взаєминах. П. Зайцев; Т. XIV: Т. Шевченко в чужих мовах. Переклади Шевченка на мову польську. Редагує Б. Лепкий; Т. XV: *Т. Шевченко в чужих мовах*. Переклади Шевченка на інші мови. Редагує Роман Смаль-Стоцький; Т. XVI: Бібліографія творів Шевченка та праць про нього: Д. Дорошенко.

³⁴ T. S z e w c z e n k o, *Wybór poezji*, w:oprac. M. Jakóbiec, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974, 354 ss.

³⁵ M. J a k ó b i e c, Wstęp [w:] T. S z e w c z e n k o, *Wybór poezji*, oprac. Marjan Jakóbiec, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, Wydawnictwo „Zakład imienia Ossolińskich” 1974, s. III- CXXX.

(2012) *Кобзар* у перекладі П. Купрія. Видання ХХ-ХХІ століть бачаться складовими інтеркультурного феномена, в контексті якого переконливо потверджується висунута ще в 1936 році гіпотеза Павла Зайцева, „що найліпше можна відтворити характеристичні риси поезії Шевченка польською мовою”³⁶. Поява двомовного *Кобзаря* у перекладі П. Купрія переводить на якісно новий рівень перспективи компаративного вивчення перекладів Шевченка, але водночас оприявнює гостроту кількох моментів. Так, Максим Рильський ставив Шевченка поряд із Міцкевичем, Пушкіним, Байроном. Він наголошував, що це народний поет, тому що він висловив „усі найкращі думи, пориви і стремління свого народу, а отже і всього людства”³⁷. Однак, не дозволяє збитися в бік надмірного оптимізму як призабута праця Ф. Равіти-Гавронського *Кілька слів про родину і місце родинне Тараса Шевченка*³⁸ із запевненнями, що родина Шевченка була заможною³⁹, що не було жодної панщини⁴⁰, так і новочасне (2007 року) енциклопедичне видання *Wielkie biografie. Pisarze, kompozytorzy, artyści*⁴¹, в якому не знайдемо жодної інформації про Тараса Шевченка. Хибність такої позиції, позиції непомічання, очевидна, бо ж статті про українського генія займають почесне місце як в англomовній енциклопедії

---

³⁶ P. Zajcew, *O przekładach Szewczenki na język polski* [w:] Szewczenko Taras, *Poezje*. Pod red. Pawła Zajcewa. – Ukraiński Instytut Naukowy, Warszawa MCMXXXVI, s. 370.

³⁷ М. Рильський, *Поетика Шевченка* [w:] Наукові записки АН УРСР. – К., 1946. – Том 2, с. 22.

³⁸ F. Rawita-Gawroński, *Kilka słów o rodzinie i miejscu rodzinnym Tarasa Szewczenki* [w:] *Studia i szkice historyczne*, seria II, Nakładem towarzystwa wydawniczego, Lwów-Warszawa-Poznań, 1900, s. 211–224.

³⁹ Ibidem, s. 219.

⁴⁰ Ibidem, s. 220.

⁴¹ *Encyklopedia PWN „Wielkie biografie”*. *Pisarze, kompozytorzy, artyści*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, 816 ss.

*Merriam Webster's, Encyklopedia of Literature*⁴², так і польськомовній: *Encyklopedia literatury światowej*⁴³. Очевидна, з огляду на появу нових наукових праць, так і в контексті присвяченого 200-літтю Шевченка круглого столу на 15-му Міжнародному з'їзді славистів у Мінську (23 серпня 2013 року), у світлі проблем, піднятих у дні роботи 8 конгресу Міжнародної Асоціації Україністів (21–24 жовтня 2013 року) із його тематикою: *Тарас Шевченко і світова україністика: історичні інтерпретації та сучасні реценції*. Не втратила актуальності теза Гвідона Баттаглії, що пізнати Тараса Шевченка – то є для поляків річ надзвичайно великої ваги. Більше того, сьогодні вона набуває нової сили та, без перебільшення, європейських і світових вимірів.

---

⁴² Merriam Webster's, *Encyklopedia of Literature*, Merriam-Webster, Incorporated, Publishers Springfield, Massachusetts 1995, p.1024.

⁴³ *Encyklopedia literatury światowej*, Redakcja naukowa Julian Maślanka, Kraków, wydawnictwo Zielona Sowa 2005, s.930-931.